A KIADÁSRÓL

Liszt összes zeneművének kiadását elsőként a Carl Alexander szász-weimar-eisenachi nagyherceg kezdeményezésére 1887-ben létrehozott Liszt Ferenc Alapítvány vállalta magára. A felerészben hajdani Liszt-tanítványokból álló közreadói gárda – Eugen d'Albert, Bartók Béla, Ferruccio Busoni, Berthold Kellermann, Aloys Obrist, Peter Raabe, Bernhard Stavenhagen, August Stradal, Otto Taubmann, José Vianna da Motta és Philipp Wolfrum – 1907–1936 között a *Musikalische Werke Franz Liszts* alábbi köteteit rendezte sajtó alá, öt műfaji sorozatban:

I. Művek zenekarra, valamint zenekarra és zongorára (1–13. kötet)
II. Zongoraművek (1–10. és 12. kötet két kézre)
[III.] Átdolgozások (1–3. kötet zongorára, két kézre)
V. Egyházi és vallásos vokális művek (3., 5–7. kötet)
VII. Egyszólamú dalok és énekek (1–3. kötet)

A lipcsei Breitkopf & Härtel kiadó gondozásában megjelent 34 kötettel a zeneszerzői életmű egyharmada vált széles körben hozzáférhetővé igényes kiadásban.

Liszt Ferenc Összes Zeneművének Új Kiadása (LZK) 1970-ben indult útjára az Editio Musica Budapest gondozásában. Az új összkiadás előkészítésével a Magyar Tudományos Akadémia 1958-ban Gárdonyi Zoltánt bízta meg, aki a teljes életművet felölelő, a zenetudomány és a zenei gyakorlat igényeit egyaránt szem előtt tartó kritikai kiadásra tett javaslatot. A kritikai összkiadás terve szükségessé tette a régi összkiadásban már megjelent művek újrakiadását is. Gárdonyi műfaj és előadói apparátus szerint tíz sorozatot tervezett; ezekhez 2005-ben járult az időközben szükségessé vált pótkötetsorozat:

I. Szólózongoraművek
II. Szabad átdolgozások és átiratok zongorára
III. Művek és átdolgozások zongorára négy kézre és két zongorára
IV. Művek és átdolgozások több hangszerre
V. Művek és átdolgozások orgonára, illetve orgonára és egyéb hangszerekre
VI. Zenekari művek
VII. Művek zongorára és zenekarra
VIII. Vokális művek zongorával
IX. Vokális művek zenekarral vagy több hangszerrel
X. A cappella kórusművek
Pótkötetek

Az I. sorozatot 1970–1973 között Gárdonyi Zoltán és Szelényi István (1–4. kötet), 1973–1985 között Mező Imre és Sulyok Imre (6–18. kötet), illetve Boronkay Antal (5. kötet) szerkesztették. Noha a kezdet ígéretes volt, már 1970-re kiderült, hogy csak egy, az eredeti terveknél jóval szerényebb, elsősorban a gyakorló muzsikusok igényeit szolgáló összkiadás megvalósítására van lehetőség. Ebből adódóan az I. sorozatban – néhány kivételtől eltekintve – csak a művek utolsó autentikusnak tekintett változata („Fassung letzter Hand") jelenhetett meg. Azonban a széles körű forráskutatásnak köszönhetően a sorozatban így is napvilágot látott 41 addig ismeretlen, kéziratban fennmaradt zongoradarab: eredeti művek, továbbá ismert művek átiratai vagy korábbi változatai. A zeneművek végső változatának ismerete azonban nem ad hiteles és átfogó képet az életműről, mivel épp a változatok létrehozása iránti hajlam az egyik legegyedibb vonása Liszt zeneszerzői alkatának. Ráadásul a forráskutatás előrehaladtával a 20. század végére világossá vált, hogy egy mű későbbi változata nem feltétlenül érvényteleníti a korábbi változatot, vagyis egy műnek lehet több érvényes változata. Az egyes műalakok tehát nem mindig egy egyenes vonalú fejlődés állomásait képviselik, hanem alternatív megoldásokként értelmezhetők.

Ezek alapján könnyen belátható, hogy a Liszt-életműkiadás legfőbb nehézségét a nagyszámú változat közlése és egymáshoz fűződő kapcsolatuk tisztázása jelenti. A megoldás felé tett első lépésként a Mező Imre és Sulyok Imre irányításával 1986–2005 között kiadott II. sorozatban (24 kötet) a végső változat mellett legalább egy, attól jelentősen eltérő további változat is helyet kapott. Az I–II. sorozatból kimaradt változatok közlésére 2005-ben indult el a pótkötetek sorozata (2021-ig 16 kötet).

Az LZK III. sorozata lényegében a pótkötet-sorozat közreadási elveit érvényesíti. Ennek értelmében közli

– a Liszt jóváhagyásával kiadott művek összes nyomtatott változatát, valamint az azoktól jelentősen eltérő kiadatlan változatokat;
– a befejezett, de Liszt életében kiadatlan kompozíciókat;
– az albumlapokat;
– az olyan befejezetlen vagy hiányosan fennmaradt kompozíciókat, amelyekből befejezett műalak nem maradt fenn;
– a Liszt életében megjelent kétes hitelű kompozíciókat.

A kötetek főrészében kapnak helyet a befejezett művek fentebb felsorolt verziói és lehetőség szerint a kisebb szövegváltozatok (*ossiá*k) is. A nagyobb szövegváltozatok – ha közlésük terjedelmi okokból a főrészben nem lehetséges – függelékbe kerülnek. Ugyancsak a főrészben jelennek meg a befejezetlen vagy nem teljes kompozíciók. Az albumlapok, a kéziratban fennmaradt kompozíciók Liszt által törölt szakaszai, valamint a kétes hitelű kompozíciók a függelékben vagy a kritikai kommentárban (Critical Report) jelennek meg.

A közreadás messzemenően igyekszik megőrizni Liszt notációjának sajátosságait, erre azonban nincs mód mindenütt. Liszt műveinek kiadói a korabeli kottaírási elveket, illetve a saját notációs stílusukat érvényesítve többé-kevésbé átalakították Liszt lejegyzését, aki ez ellen nem emelt kifogást. Ráadásul a kiadásig vezető munkafázisok során – a másolói tisztázat, majd a korrektúralevonatok ellenőrzésekor – Liszt nem egyszer módosított az autográfbeli műalakon, s gyakran egészítette ki azt előadási utasításokkal. Ezekben az esetekben az LZK figyelembe veszi a Liszt jóváhagyásával megjelent kiadást, de a mai notációs elveket követi, mivel az autográf notációjának visszaállítása megtévesztő lenne. A csak autográfban fennmaradt kompozíciók esetében megőrizzük Liszt notációjának sajátosságait, beleértve a felesleges módosítójeleket is a tonálisan instabil vagy harmóniai szempontból nem egyértelmű helyeken. A függelékben minden esetben diplomatikus átírásban, de az eredeti sorbeosztás megtartása nélkül közöljük a források szövegét. A hét oktávnál kisebb terjedelmű zongorára írt *ossiá*k a kritikai kommentárban szerepelnek.

A közlésmód tekintetében az LZK a zenei gyakorlat érdekeit tartja szem előtt. A kottakép a kétkezes zongora- (és harmónium-) művekben a legbonyolultabb, ennélfogva a másolói vagy kiadói figyelmetlenségből vagy félreértésből származó hibák és hiányosságok is ezekben a leggyakoribbak. E műcsoport esetében az I–II. sorozat és a pótkötetek „A kiadásról" fejezetében részletezett módon adunk számot a közreadói beavatkozásokról. A zenetudomány és az előadói gyakorlat részben eltérő igényeit figyelembe véve ez a műcsoport kezdettől fogva kétféle kiadásban jelenik meg: vászonkötéses kiadásban az LZK részeként, illetve kartonkötéses kiadásban, kritikai jegyzetek nélkül a *Zongoraművek*-sorozat részeként.

A III. sorozatban a közreadói pótlásokat a következő módon különböztetjük meg:

- a címet, hangot, hangfejet, szárat, gerendát, szünetet, a triola-, kvartola- stb. számokat, 8va jelzést, trilla-hullámvonalat, arpeggio jelet és dinamikai jelet szögletes zárójellel;
- a *ten.* és *ped.* rövidítéseket kurziválással;
- az íveket, valamint *crescendo* és *diminuendo* villákat, illetve ezek hiányzó részét szaggatott vonallal;
- a tempó- és karakterutasításokat szakaszok élén szögletes zárójellel, egyéb helyeken kurziválással;
- a Ped. ✻ jeleket kisebb mérettel.

Ezeken túlmenően az összkiadásban

- nem javítjuk a ritmikailag szabálytalan írásmódot, amelynél egy-egy hang megszólaltatásának pontos idejét csak a hang ütemen belüli elhelyezkedése határozza meg;
- nem javítjuk a ritmust *quasi cadenza*, *a capriccio*, *a piacere*, *rubato* esetén;
- kis kottás hangok esetén a módosítójeleket egy ütemen belül a kis kottás hangok elé szükség esetén ismételten is kiírjuk;
- a különböző értékű, egyhangos előkéket egységesen áthúzott szárú nyolcadként írjuk, és a főhanghoz legato-ívvel kapcsoljuk;
- a hangszerneveket egységesen olaszul, illetve olasz rövidítéssel adjuk.

Az alábbi közreadói pótlásokat csak a kritikai kommentárban soroljuk fel:

- a kulcsokat és ütemmutatókat, kivéve váltás esetén, amikor a jel szögletes zárójelbe kerül;
- az előjegyzéseket és módosítójeleket, kivéve a kétes módosítójeleket, amelyek szögletes zárójelbe kerülnek;
- az értékhosszabbító pontokat és fermátákat;
- a *staccato*, *tenuto*, *portato* és hangsúlyjeleket.

A kottafőszövegben lapalji jegyzetek figyelmeztetnek a szövegkritikai szempontból különösen problematikus, a kritikai kommentárban tárgyalt helyekre.

A kötetek végén található kritikai kommentár ismerteti és értékeli a forrásokat, beszámol a közreadás során alkalmazott speciális módszerről, felsorolja és indokolja a közreadói beavatkozásokat. A források szövegkritikai szempontból problematikus vagy különleges szakaszait az LZK fakszimilékkel is igyekszik megvilágítani. Tematikus katalógus hiányában a négy használatban lévő Liszt-műjegyzék – Raabe, Searle–Winklhofer, Short–Howard és Eckhardt–Mueller – számaival azonosítjuk be a műveket.

A kötetek élén előszó tájékoztat az egyes művek keletkezés- és kiadástörténetéről, az ősbemutató és a Liszt életében lezajlott további előadások adatairól, illetve a fogadtatástörténetről. Ugyanitt olvashatók (zongoraművek esetében a kottarész lapalji jegyzeteiben is) a Liszt-tanítványok írásaiban, kottáiban fennmaradt, nagy valószínűséggel Lisztre visszavezethető előadási tanácsok.

Budapest, 2022. augusztus 26.

Kaczmarczyk Adrienne